

ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

The potential of role-model communities in sustainable and creative tourism

ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง¹

fongchan.cen@gmail.com

สุรชัย กังวล²

Surachai_k@mju.ac.th

วราภรณ์ นันทะเสน²

waraporn_n@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน การเรียบเรียงบทความนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว ในภาคเหนือตอนบน ที่มีศักยภาพ และความพร้อมในการพัฒนาให้เป็น "แหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน" โดยได้นำตัวชี้วัดของการท่องเที่ยวชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นวิธีการสร้าง หรือพัฒนาตัวบ่งชี้ โดยอาศัยข้อกำหนดเชิงทฤษฎี ที่ได้สังเคราะห์มาแล้วทั้งหมด 5 องค์ประกอบได้แก่ (1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว (2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (4) การจัดการสิ่งแวดล้อม ความสะอาดขั้นพื้นฐาน และศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และ (5) บุคลากร และนักท่องเที่ยว ความหมายท้องถิ่น แต่ละองค์ประกอบจะประกอบด้วยตัวชี้วัด รวมทั้งหมด 28 ตัวชี้วัด นำมาวิเคราะห์ กลุ่มตัวอย่าง ชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว 5 ชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาเป็น "การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน" คือ ชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่, ชุมชนบ้านสามขา จังหวัดลำปาง ชุมชนดังกล่าวมีศักยภาพ อย่างชัดเจน ตามองค์ประกอบ และตัวชี้วัด สามารถที่จะใช้เป็นชุมชนตัวอย่าง เพื่อเป็นแนว

¹ นักศึกษาปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์มหาวิทยาลัยแม่โจ้² คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ทางการพัฒนา และเสริมสร้างชุมชนอื่นๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ศักยภาพ, ชุมชนต้นแบบ, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน, ภาคเหนือตอนบน

Abstract

This article is a part of an investigation to discover the indicators which can be used to identify sustainable, creative and community-based tourism. It aims to present the role-model communities for tourism in Northern Thailand which have potential and readiness to be 'sustainable, creative and community-based attractions. The indicators in this study were developed from those for the sustainable, creative and community-based tourism with the theoretical definition of an indicator. The definition is composed of five components: 1) the management of the preservation of tourist attractions, natural resources and tourist environment, 2) the management of the tourist activities, 3) the tourism administration, 4) the management of basic facilities and tourism information center services, 5) the personnel and local interpreters. Each component comprises of 28 indicators which were used to analyses five role-model communities in tourism. After in-depth interview Ban Mae-Kampong in Chiang Mai and Ban Samkha in Lampang were selected to be the role-model communities representing the sustainable, creative and community-based tourism. These communities were selected as they showed strong potential to be good candidates. They could be used as a role-model for the other communities to become sustainable, creative and community-based communities.

Keywords: Potential, Role-model communities, Sustainable, Creative Tourism, Upper North

บทนำ

การท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย ถึงแม้ที่ผ่านมาหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ยังต้องเผชิญปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ทางการเงินของโลก ปัจจุบันแนวความคิด และรูปแบบการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไป "การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์" (Creative Tourism) ถือเป็นการท่องเที่ยวที่หลายประเทศทั่วโลก ให้การยอมรับ

และกำหนดให้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของตน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิด "การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน" (Sustainable Tourism) ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ดำรงไว้ถึงคนรุ่นอนาคต และเมื่อเข้าสู่ทิศทางการท่องเที่ยว "แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์" จึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ ทางการท่องเที่ยวที่เน้น การเรียนรู้ ความเข้าใจ ในเรื่อง

ศิลปวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของสถานที่ ผ่านประสบการณ์การมีส่วนร่วม กับผู้คนเจ้าของวัฒนธรรม เกิดความผูกพัน ความประทับใจ ต่อผู้มาเยือน การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ จึงมีรากฐานมาจากชุมชนสร้างสรรค์ และต้องใช้ทุนทางสังคมต่างๆ เพื่อสร้าง การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (สวาทพงศ์, 2554, ระบบออนไลน์) การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ จึงควรพัฒนามาจาก การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) และคนในชุมชนเป็นผู้ให้ความสำคัญกับ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ต่อคนรุ่นปัจจุบัน และอนาคต

ประเทศไทยแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชนที่มีความหลากหลาย ของทรัพยากรทางชีวภาพ และกายภาพ ที่แตกต่างกัน อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ เชิงวัฒนธรรม และเชิงหัตถกรรม เป็นต้น รวมทั้ง มีวิถีชีวิตชุมชนที่เก่าแก่ มีศิลปะท้องถิ่น มีมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณีที่โดดเด่น และประวัติศาสตร์ ความเป็นมาที่ยาวนาน เป็นที่ชื่นชมรู้จักเกือบทั่วโลก สามารถนำเอาทรัพยากร ซึ่งเป็นทุนเดิมที่มีอยู่แล้ว นำมาประยุกต์ร่วมกับ เทคโนโลยี และองค์ความรู้ใหม่เสริมสร้าง ให้เป็นสินค้า และบริการทางการท่องเที่ยว ที่มีมูลค่าเพิ่ม ตอบสนองความต้องการ ของตลาดโลกได้ ถือเป็นการสร้างฐานเศรษฐกิจของชุมชน ให้เข้มแข็งสอดคล้อง ไปด้วยกับความสมดุล ของสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน และต่อยอด ให้เป็นอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ ให้กับประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่การเปิด

พื้นที่การท่องเที่ยว ของชุมชน เพื่อมุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยว โดยขาดการบริหารจัดการ การบูรณาการ องค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงที่ดี ระหว่างชุมชน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาจทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จนสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน (คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, 2549) จะพบว่าในเมืองไทย การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ยังคงเป็นเรื่องใหม่ ไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย เนื่องจาก ยังขาดองค์ความรู้ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (เกษมณี แก้วสง่า และนิศาชล จำนงศรี, 2555) และจากผลศึกษา งานวิจัย “การสำรวจ ความเป็นไปได้ ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย” นั้น ยังมีความเข้าใจไม่มากนัก การรับรู้และความเข้าใจพื้นฐาน ที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในรูปแบบที่ควรจะเป็น ยังเป็นปัญหา และอุปสรรค (ธีระสิน เดชารักษ์ และนาฬิกาอดิศักดิ์ แสงสนิท, 2556) จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ และเป็นเครื่องมือสำคัญ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และหารูปแบบที่เหมาะสม ของการจัดการท่องเที่ยวตลอดจน การสร้างความร่วมมือกับชุมชนในบริบทของสังคมไทย ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน

ประเทศไทย เป็นที่รู้จักกันมากขึ้น สามารถส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของไทยพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด

ตัวชี้วัด (Indicator) เป็นเครื่องมือหนึ่ง ที่ใช้วัดคุณค่าหรือคุณลักษณะ ซึ่งบ่งบอกสถานภาพ หรือผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (Johnstone, 1981) สามารถบอกทิศทางในการพัฒนา หรือการดำเนินกิจกรรม ที่เป็นนโยบายสาธารณะของรัฐ ในแต่ละเรื่องว่าไปถึงจุดใด บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายแค่ไหน (เมธี ครองแก้ว, 2540 อ้างใน วิจิตต์ หินแก้ว, 2553) เป็นสารสนเทศที่บ่งบอกสถานะ หรือสภาพการณ์ในลักษณะ ที่เราสนใจ การนำตัวชี้วัด หรือข้อเท็จจริงต่างๆ มาพัฒนา เพื่อให้เกิดคุณค่า จะสามารถสะท้อน ให้เห็นสภาพการณ์ ที่ต้องการศึกษาโดยรวม (วันเพ็ญ ผ่องกาย, 2549) "ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน" ที่ได้พัฒนามา จะเป็นเครื่องมือ ที่สามารถบ่งบอกให้เห็น ถึงคุณลักษณะ สถานภาพทิศทางการพัฒนา และสะท้อนให้เห็นสภาพการณ์จัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นผู้สร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

ที่ผ่านมา การท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพียง เพื่อเป็นการใช้เวลา ในการพักผ่อนหย่อนใจ แสวงหาความสุข และความเพลิดเพลินที่

ได้รับ จากสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ แม้ว่าการท่องเที่ยวได้เพิ่ม รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) แหล่งท่องเที่ยวสีเขียว (Green Attraction) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) และอื่นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการ ของนักท่องเที่ยว แต่ก็ยังไม่มิมิติของการพัฒนา เพื่อสร้างความสมดุล และความอย่างยั่งยืน ให้กับชุมชนนั้นๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ถือเป็นการท่องเที่ยวที่หลายประเทศทั่วโลก ให้การยอมรับ และกำหนดให้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของตน อันเป็นผลมาจาก ปัจจัยทางสังคมวิทยา ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภคของนักท่องเที่ยว ในระดับชั้นทางสังคม (Social Class) (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554 อ้างใน ภูริวัจน์ เดชอ้อม, 2556) ได้กล่าวถึง “ชนชั้นกลาง” (Middle Class) ซึ่งมีอยู่ประมาณ 1.8 พันล้านคนทั่วโลก และคาดการณ์ไว้ว่า ในอีก 10 ปีข้างหน้า ชนชั้นกลางจะเพิ่มจำนวนเป็น 3 พันล้านคน โดยเฉพาะชนชั้นกลางในภูมิภาคเอเชีย จะเพิ่มจำนวนมาก เนื่องจาก การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศจีนอินเดีย และกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งอาจเป็นกำลังสำคัญ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของโลก นักท่องเที่ยว ที่เป็นชนชั้นกลางหรือชนชั้นสร้างสรรค์ (Creative Class) Richard Florida (2002) กล่าวว่าชนชั้น

สร้างสรรค์หมายถึง กลุ่มคนที่ทำงาน ในสาขาวิชาชีพที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity-oriented Occupations) มีความต้องการหลากหลายซับซ้อน มีความละเอียดอ่อนในการบริโภค ให้ความสำคัญกับประสบการณ์การตัดสินใจเลือกใช้สินค้าและบริการ โดยใช้อารมณ์ควบคู่กับเหตุผล ชนชั้นดังกล่าว เมื่อเข้ามาท่องเที่ยว อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourists) (ภูริวัจน์ เดชอุ่ม, 2556) จากสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค ของนักท่องเที่ยวที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ผสมกับกระแสโลกาภิวัตน์ และพลังความคิดสร้างสรรค์ ในการสร้างมิติความแปลกใหม่ ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบ ของการท่องเที่ยวที่สำคัญ กล่าวคือนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่กลับมีความปรารถนา ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางวัฒนธรรม ของพื้นที่ ที่ตนเองเข้าไปเที่ยว หรือเรียนรู้ ในอัตลักษณ์ของพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ การท่องเที่ยวในปัจจุบัน จึงให้ความสนใจ ที่แตกต่างไปจากเดิม คือจากวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resources) ไปสู่ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Resources) ให้ความสนใจกับภาพลักษณ์ (Image) อัตลักษณ์ (Identity) วิถีชีวิตชุมชน (Lifestyles) บรรยากาศ (Atmosphere) การเล่าเรื่อง (Narratives) การสร้างสรรค์ (Creativity) ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิง

สร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ จึงพัฒนามาเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว ได้มีส่วนร่วม กับกิจกรรม การท่องเที่ยวจากชุมชน และยังส่งเสริมให้ชุมชนมีการผลิตสินค้า ในท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการ ของนักท่องเที่ยว (Wurzbarger, 2010 อ้างถึงในภักย์ณี แก้วสง่า, 2555) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ โดยอาศัยหลักการสร้างความยั่งยืน 3 ด้านคือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม (Lindroth et al., 2007, pp. 53-58 อ้างถึงในจิรนนท์ ทองสมศรี และคณะ, 2556) “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์” จึงถือเป็นรูปแบบหนึ่ง ของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะทำให้ชุมชน มีศักยภาพในการท่องเที่ยว สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว และเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพ ในการสร้างสรรค์ ของตนร่วมกัน (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2556) “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” จึงได้ถูกนำมาใช้ เป็นกลไก ในการขับเคลื่อน และพัฒนาท้องถิ่น (วิยะดา เสรีวิชัยสวัสดิ์, 2555, น.31 อ้างถึงในภักย์ณี ดิณะคัต, 2559) โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาให้เป็น การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้นั้น ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว” (สถาบันการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชน : CBT-I) ดังจะเห็นได้จาก นิยาม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขององค์การ ศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ (UNESCO) ว่าเป็นการท่องเที่ยว ที่มีจุดประสงค์ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา ชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินชีวิต ของชุมชน โดยจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่าง กลมกลืน และสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีต่างๆ ในชุมชน

ในปัจจุบันหลายประเทศได้นำแนวคิด การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มาประยุกต์ให้ เหมาะกับ พื้นที่ ในประเทศของตน เช่น เมือง โบโลญญา ประเทศอิตาลี เป็นเมืองแห่งดนตรี, กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศ นิวซีแลนด์ (Creative Tourism New Zealand: CTNZ) และเมืองซานตา เฟ ประเทศ สหรัฐอเมริกา (Santa Fe International Conference on Creative Tourism) เมืองที่ ได้รับ การรับรองยูเนสโก ให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ ทางด้านศิลปะ และหัตถกรรม (Crafts and Folk Art) จากการจัดประชุมนานาชาติ ในปีพ.ศ. 2551 ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ณ เมืองซานตา เฟ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มี วิธีดำเนินการประชุมรูปแบบใหม่ คือวิธี Open Space Technology ซึ่งจะให้สมาชิกที่เป็น คณะกรรมการผู้เข้าร่วมประชุม ได้เข้าร่วม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีอยู่ การ ประชุมดังกล่าว ให้ความสำคัญกับการนำเสนอ ประสบการณ์ และการมีส่วนร่วม และความจริง

แท้ทางวัฒนธรรม (hands-on experiences that are culturally authentic) ตัวอย่าง กิจกรรม เช่น การปั้นหม้อดินเผาบนจานหมุน การเป่าแก้ว และการทำอาหารท้องถิ่น (คู่มือการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, 2556)

ประเทศไทย ภายใต้แผนการ ดำเนินงานขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่ พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การ มหาชน) หรือ อพท. (DASTA) ได้นำการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน ซึ่งแผนการดำเนินงาน มีความสอดคล้อง กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ใน เรื่องของ “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” หรือ Creative Economy ซึ่งในประเทศไทย ได้บรรจุ เรื่องนี้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติในฉบับที่ 10 และฉบับที่ 11 (ปี พ.ศ 2555-2559) โดยในเบื้องต้น อพท. ได้ความ ร่วมมือกับคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อการพัฒนาการ ท่องเที่ยวสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืนในประเทศไทย หนึ่งในหลายๆโครงการที่ สำคัญ เช่นโครงการต้นแบบการท่องเที่ยว สร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษ 7 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ พิเศษหมู่เกาะช้าง พื้นที่พิเศษเชียงใหม่ไนท์ ซาฟารี พื้นที่พิเศษเมืองพัทยา พื้นที่พิเศษ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชกาลาย กำแพงเพชร พื้นที่พิเศษเลย พื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน และพื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุททอง

สุพรรณบุรี มีผลการดำเนินงานที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่องในปี พ.ศ. 2556 และอพท. ได้จัดทำ 6 ยุทธศาสตร์การทำงาน เช่น ยุทธศาสตร์การประสาน การพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้า บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายการพัฒนาทุกภาคส่วน และยุทธศาสตร์การให้บริการ ด้านองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้แนวคิด Community Benefitting Through Tourism หรือ CBTT เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษเช่น โครงการ DASTA Low Carbon Routes นำร่องในพื้นที่พิเศษเลย และโครงการ Low Carbon Destination ประกาศให้ทั้ง 7 พื้นที่พิเศษของ อพท. เป็นแหล่งท่องเที่ยว Low Carbon โดยมีเป้าหมายให้สถานประกอบการ และชุมชน ที่เข้าร่วมโครงการช่วยลดภาวะโลกร้อน จากการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

นอกจากนั้นยังมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของไทย (Creative Tourism Thailand) และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) จัดทำโครงการท่องเที่ยวสุขชีวีชุมชน เป็นโครงการพัฒนาต้นแบบชุมชน ในการนำชุมชนต้นแบบมาเป็นชุมชนนำร่อง เนื่องจากชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว เป็นชุมชน ที่มีการพัฒนาศักยภาพ

การท่องเที่ยว โดยคนในชุมชน และมีการศึกษาวิจัย จากหน่วยงานภายนอก อย่างต่อเนื่อง กระตุ้นส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ให้สามารถที่จะก้าวเดินไปได้ ด้วยตัวของชุมชนเอง (ศุภวรรณ เชื้อเมืองพาน, 2556) เช่นเดียวกับ ชุกกลิน อุ่นวิจิตร (2548) ได้สร้างเกณฑ์ชี้วัด ชุมชนต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยว โดยกลุ่มตัวอย่าง ในงานวิจัยเป็นชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวชุมชน ที่ประสบความสำเร็จ มีแนวทาง การพัฒนาที่เป็นองค์รวม และสอดคล้องกับ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากที่ผ่านมาจะพบว่า การท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทยได้มีการนำแนวทาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มาเป็นแนวทาง เพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยว จะเห็นว่สิ่งแวดล้อมสังคม และเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน หากมีการพัฒนาควบคู่กันไป ตามวัฏจักรก็สามารถนำไปสู่รูปแบบ การพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน เพราะในแต่ละการพัฒนาส่งผลสะท้อนกลับมา ยังจุดเริ่มต้นเสมอ เปรียบเสมือนประสิทธิผลการพัฒนานั้นเอง (จิระนันท์ ทองสมิคร และคณะ, 2556) เมื่อมีการจัดการอย่างเป็นระบบ และประสบความสำเร็จแล้ว ยังสามารถขยายผลไปในพื้นที่ข้างเคียง และพื้นที่อื่นๆได้ แหล่งท่องเที่ยว และชุมชนจะเป็น แหล่งเรียนรู้ของสังคม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย จนกลายเป็นพลัง ในการสร้างฐานความรู้ สอดคล้อง

กับคำกล่าว ของนายแพทย์ประเวศ วะสี ในงานเวทีวิชาการ การท่องเที่ยวชุมชนพอพ.ปี พ.ศ. 2555ว่า “หากชุมชนใช้การท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือ และ เข้าใจอย่างถ่องแท้ การท่องเที่ยวก็จะเป็น จุดคานงัดนำไปสู่การพัฒนาสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี” ทูทางวัฒนธรรมที่ไทยมีอยู่จึงเปรียบเสมือน เป็นชุมทรัพย์ที่มีค่าในการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ให้เป็นความหวังใหม่สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ (นิสวันต์ พิษณุดำรง, 2553) และยังเปรียบเสมือน “แก่น” ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (อาคม เติมพิทยาไพสิฐ, 2553 อ้างถึงใน นิสวันต์ พิษณุดำรง) ของประเทศ เป็นพลังขับเคลื่อนใหม่ที่สำคัญของเศรษฐกิจและสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน (วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล, 2553)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จึงสามารถสรุปคำนิยามของ “การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน” ได้ว่า เป็นการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ของคนในชุมชน โดยคนในชุมชน เป็นผู้ใช้ ความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดจากฐานทรัพยากร วัฒนธรรม ที่มีอยู่มาสร้างมูลค่าเพิ่ม และให้ความสำคัญกับ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ต่อคนรุ่นปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยว ในการมีส่วนร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยน เชื่อมโยงสังคม ความมีคุณค่า ของ

วัฒนธรรม และสิ่งต่างๆรอบตัว ในแหล่งพื้นที่ท่องเที่ยว ส่วนคำนิยาม “ตัวชี้วัด การท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน” หมายถึง องค์ประกอบ ที่แสดงคุณค่า หรือลักษณะ ของการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน ของคนในชุมชน โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดจากฐานทรัพยากร ประเพณีวัฒนธรรม นำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้ความสำคัญกับ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ต่อคนรุ่นปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งก่อให้เกิด ความพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยว ในการมีส่วนร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยน เชื่อมโยงสังคม คงไว้ซึ่งความมีคุณค่าวัฒนธรรมดั้งเดิม และการอนุรักษ์สิ่งต่างๆรอบตัว ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

(Sustainable Creative indicators for Community-Based Tourism Development)

จะเห็นได้ว่า คำนิยามของการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community -Based Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยว ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหาร การจัดการ เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน อาศัยการร่วมแรงร่วมใจ ของคนในชุมชน ส่งเสริมอนุรักษ์ รวมถึงการสร้างจิตสำนึก และ ความรับผิดชอบต่อทรัพยากรวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ นักท่องเที่ยว เกิดกระบวนการเรียนรู้ ได้ตระหนัก

รับรู้ เข้าใจต่อวิถีชีวิตภูมิปัญญา และวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนท้องถิ่น เกิดความยั่งยืน สู่คนรุ่นปัจจุบัน และในอนาคต เช่นเดียวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ที่มุ่งเน้นการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ เพื่อรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการป้องกัน และลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากการท่องเที่ยว ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และยังก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกี่ยวกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ของแหล่งท่องเที่ยวต่อนักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น ต่อการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน:CBT-I) หลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมิติของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) โดยชุมชน ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่ง ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน *ที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)* ได้ยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เป็นแนวทางหนึ่ง ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลง ด้านการท่องเที่ยวโลก (*สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2551*) ดังนั้น ในการศึกษา การพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จึงได้นำ (1) เกณฑ์การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (2) เกณฑ์การประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรรมการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (3)

เกณฑ์การพิจารณาการประกาศพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (4) เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนปี พ.ศ. 2557 (5) เกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนปี พ.ศ. 2556 ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) มาคัดกรองในลำดับเบื้องต้น เนื่องจากเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่เกิดจากการพัฒนาตามหลักเกณฑ์ Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC) ภายใต้โครงการ CSR-MAP ซึ่งเป็นการร่วมมือกัน ระหว่างสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBTi) สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย (TEATA) มูลนิธิใบไม้เขียว และศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและนิเวศของยุโรป (European Centre for Ecological and Agricultural Tourism: ECEAT) นอกจากนี้ อพท. ได้นำเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว ไปทดลองใช้ในชุมชนต้นแบบ และพัฒนาเพิ่มเติม ผ่านการรับฟังความคิดเห็น จากภาคีเครือข่าย ในแต่ละภาคส่วน ในนามของคณะทำงานรับรอง แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นหน่วยงาน ที่พัฒนาการท่องเที่ยวกับชุมชนโดยตรง โดยมีเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา

การสังเคราะห์ ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน เป็นวิธีการสร้างหรือพัฒนาตัวบ่งชี้ โดยอาศัย ข้อกำหนดนิยามเชิงทฤษฎี (Theoretical Definition) เป็นการคัดกรอง และการรวมตัวแปรจำนวนหนึ่งเข้าด้วยกัน ใช้ฐานเชิงทฤษฎี เอกสารงานวิจัย แนวความคิด ที่มีอยู่แล้ว ส่วนการกำหนดน้ำหนักตัวแปรร้อย จะมาจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญ นำมาประกอบในการตัดสินใจ (Johnstone, 1981) ในการศึกษาครั้งนี้ สามารถสังเคราะห์ ตัวชี้วัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ในลำดับเบื้องต้น จากเกณฑ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ได้ องค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ และ 37 ตัวชี้วัด นำองค์ประกอบ และตัวชี้วัดทั้งหมดไปทำการตรวจสอบ โดยนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นนำองค์ประกอบไปสังเคราะห์โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว แล้วทำการรวบรวมใหม่ จะได้องค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ และ 28 ตัวชี้วัด โดยแต่ละองค์ประกอบองค์ และตัวชี้วัด จะนำไปวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญด้วย กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (Analytic Hierarchy Process; AHP) ตามกระบวนการวิจัยต่อไป

ตัวชี้วัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จึงประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว/ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ กับวิถีชีวิต ของชุมชนมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นประทับใจ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ตลอดจนมีการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ ช่วงเวลาการเข้าพื้นที่ และจำนวนนักท่องเที่ยว มีการศึกษาวิจัยวางแผนทางเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว/ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีการรวบรวมบันทึก ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตภูมิปัญญา หรือศิลปวัฒนธรรมประเพณี เผยแพร่ให้คนในชุมชน และนักท่องเที่ยวรับทราบ และมีการสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1.

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นที่ยอมรับไม่ส่งผลกระทบ และก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน ทั้งยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งต่างๆภายในชุมชน โดยผ่านประสบการณ์จริง ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1

องค์ประกอบที่ 3 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ มีการวางแผนงาน วิธีการดำเนินงาน การจัดประชุม อบรมผู้ที่เกี่ยวข้อง

ตลอดจน มีกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว มีการส่งเสริมให้ใช้ผลิตภัณฑ์ และวัตถุดิบที่ผลิตในชุมชน และชุมชนมีรายได้ จากการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1.

องค์ประกอบที่ 4 การจัดการสิ่งแวดล้อม ความสะอาดขั้นพื้นฐาน และศูนย์บริการข้อมูล หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับถนน ระบบไฟฟ้า น้ำ การกักตุนขยะ คุณภาพอากาศ เสียง พลังงาน อาหารการโภชนาการ ที่พักผ่อนทั้งมีเจ้าหน้าที่ประจำ ที่มีความรู้สื่อสารภาษาอังกฤษได้ มีอัยยาศัยดี ในการให้บริการ บริการ มีสื่อหลากหลายประเภท เช่น ข้อมูลการเดินทางเข้าถึงชุมชนอย่างสะดวก ข้อควรปฏิบัติ

เกี่ยวกับความปลอดภัยแก่ชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งอุปกรณ์การท่องเที่ยว มีคุณสมบัติที่เหมาะสมพร้อมปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 8 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1.

องค์ประกอบที่ 5 บุคลากรและนักสื่อความหมายท้องถิ่น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีบุคลากร ที่มีความรู้ เช่น ภาษาอังกฤษ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชนตลอดจน มีการอบรมให้ความรู้ กับผู้ที่เกี่ยวข้องตามความเหมาะสม มีการยกย่อง ให้เกียรติบุคคลตัวอย่างของชุมชน และส่งเสริมเยาวชนให้เป็นนักสื่อความหมายท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1.

ตารางที่ 1 องค์ประกอบและตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน				
1) การจัดการด้าน อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่ง ท่องเที่ยว	2) การจัดการด้าน กิจกรรมการ ท่องเที่ยว	3) การมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยว	4) การจัดการสิ่ง อำนวยความสะดวกขั้น พื้นฐานและศูนย์การ บริการข้อมูล	5) บุคลากรและนัก สื่อความหมาย ท้องถิ่น
7 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด	5 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด
1. แหล่งท่องเที่ยวมีความ ประทับใจ เกิดความจดจำ ต่อผู้พบเห็นสามารถดึงดูด นักท่องเที่ยว.	1. กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นที่ยอมรับของคนใน ท้องถิ่น	1. แหล่งท่องเที่ยว มีการ จัดตั้งกลุ่มการบริหารงาน โดยชุมชน มีคณะกรรมการ ที่มาจากสมาชิกในชุมชน มี การแบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอย่าง ชัดเจน มีการกำหนด เป้าหมาย แผนงาน วิธีดำเนินการท่อง เที่ยว ชุมชนร่วมกัน และมี เครือข่าย กลุ่มองค์กรใน การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวทั้งหน่วยงาน ภาครัฐและภาคเอกชน	1. แหล่งท่องเที่ยว มีการ จัดระบบสาธารณูปโภคเช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำ อำนวยความสะดวก ต่อนักท่องเที่ยวมี ความสะดวกในการเข้าถึง	1. แหล่งท่องเที่ยวมีการยก ย่องให้ เกียรติครูภูมิปัญญา และ บุคคลตัวอย่างของชุมชน
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยว มี ความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และแตกต่างส่งเสริมให้ คนท้องถิ่นมีการแต่งกาย สะท้อน อัตลักษณ์ของ ชุมชน	2. กิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนไม่ ทำให้แหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และแหล่ง ธรรมชาติ เกิดความเสื่อม โทรม	2. แหล่งท่องเที่ยวได้รับ ข้อมูลข่าวสาร มีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็น ต่อการจัดการแหล่ง ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน มีการจัดประชุมอย่างน้อย เดือนละหนึ่งครั้ง	2. แหล่งท่องเที่ยว มีการ จัดระบบของเสียการเช่น การทิ้งขยะ มีการแยก ประเภท ไม่ทิ้งขยะในแหล่ง ธรรมชาติ และมีข้อตกลง ใน การใช้ทรัพยากรน้ำ มี แนวทางในการจัดการเพื่อ ป้องกันน้ำเสีย	2.แหล่งท่องเที่ยวมีการ ส่งเสริมเยาวชนในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถ ใน การ เป็น นัก สื่อ ความหมายท้องถิ่น
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยว มุ่งเน้นความสัมพันธ์กับ วิธี ชีวิตของชุมชน และสามารถ สร้างความผูกพันระหว่าง นักท่องเที่ยวกับชุมชน	3. แหล่งท่องเที่ยว มี กิจกรรมท่องเที่ยว ที่ให้ โอกาสนักท่องเที่ยวได้เข้า ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่อง วัฒนธรรม วิธีชีวิตของ ชาวบ้าน และการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม สัมผัสผ่าน	3. แหล่งท่องเที่ยว มี ระบบบัญชี และการเงินที่ ชัดเจนโปร่งใส และ ตรวจสอบได้	3. แหล่งท่องเที่ยว มี แนวทางในการใช้พลังงาน อย่างประหยัด หรือการใช้ พลังงานทางเลือก หรือ พลังงานทดแทน	3.แหล่งท่องเที่ยวมีการ ให้โอกาสแก่เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และ ผู้ด้อยโอกาสได้รับ ประโยชน์และมีโอกาส เข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่ม ท่องเที่ยวชุมชน

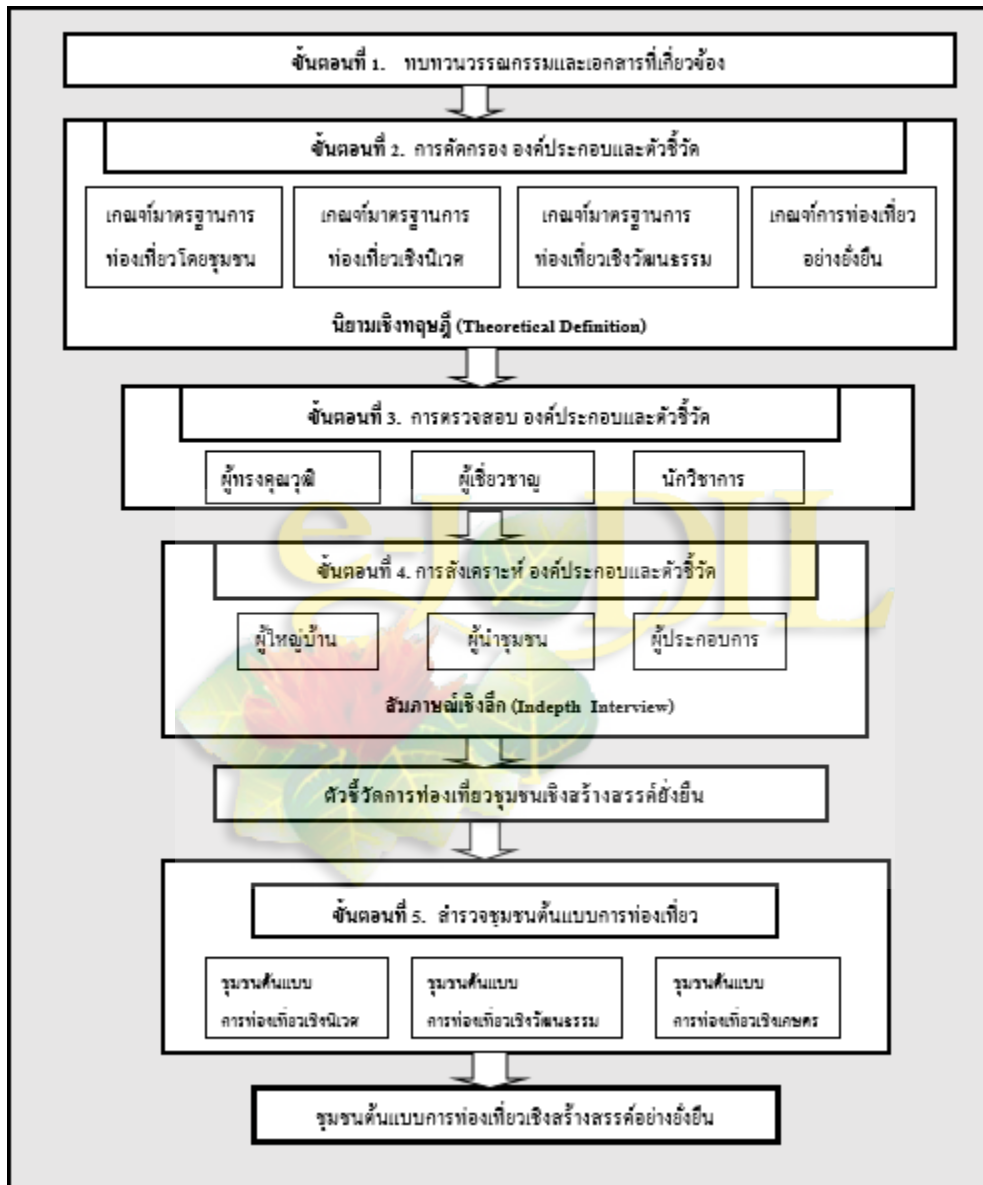
องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน				
1) การจัดการด้าน อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่ง ท่องเที่ยว	2) การจัดการด้าน กิจกรรมการ ท่องเที่ยว	3) การมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยว	4) การจัดการสิ่ง อำนวยความสะดวกขั้น พื้นฐานและศูนย์การ บริการข้อมูล	5) บุคลากรและนัก สื่อความหมาย ท้องถิ่น
7 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด	5 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด
	ประสบการณ์จริงหรือการ มีโอกาสมือทำ			
4. แหล่งท่องเที่ยว มีการ กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ พื้นที่ เพื่อการท่องเที่ยว และ ช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเหมาะสม ตามช่วงเวลาของวัน และ หรือฤดูกาลรวมทั้งมีการ จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้ พอเหมาะกับศักยภาพของ พื้นที่ท่องเที่ยวและการ บริการ	4. แหล่งท่องเที่ยว มีการ กำหนดปฏิทินกิจกรรม ท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวทราบ ล่วงหน้า.	4. แหล่งท่องเที่ยว มีการ คิดค้นผลิตภัณฑ์ ที่มาจาก วัตถุดิบ และภูมิปัญญาที่มี ในท้องถิ่น ตลอดจนมีการ ส่งเสริมให้ซื้อ และใช้ ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในชุมชน	4. ส่วนประกอบอาหาร ทำ จากวัตถุดิบในท้องถิ่น เป็น ส่วนใหญ่ มีความสอดคล้อง นักท่องเที่ยว และราคา เหมาะสม โดยมีเมนูท้องถิ่น อย่างน้อยหนึ่งอย่าง	4. แหล่งท่องเที่ยวมีการ อบรมคนในชุมชน พนักงาน ผู้ประกอบการ ผู้เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการ จัดการ การท่องเที่ยว คุณค่าของทรัพยากร ธรรมชาติ และการ อนุรักษ์เป็นระยะๆตาม ความเหมาะสม
5. แหล่งท่องเที่ยว มี ระยะเวลา/ยุคสมัย ของการ สืบทอดภูมิปัญญา และองค์ ความรู้		5. แหล่งท่องเที่ยว มี รายได้ จากการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การ ให้บริการในกิจกรรมการ ท่องเที่ยว การให้บริการ ด้านที่พัก การขายอาหาร และสินค้าพื้นเมือง เป็นต้น	5. บริเวณที่พัก บ้านมีความ แข็งแรง สะอาด ปลอดภัย มี อากาศถ่ายเท ตาม ข้อกำหนดของหน่วยงานที่ รับผิดชอบ ที่นอนอุปกรณ์จำเป็น พื้นฐาน มีความสะอาดพร้อม ในการใช้งาน และเพียงพอ กับจำนวนนักท่องเที่ยว(ใน กรณีมีที่พัก)	
6. แหล่งท่องเที่ยวมีการ รวบรวม และบันทึกเก็บ รักษา ภูมิปัญญา ประวัติ ศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี เป็นเอกสาร และรูปภาพ มี การเผยแพร่ให้ความรู้ให้กับ คนในชุมชน และ นักท่องเที่ยวได้รับทราบหรือ จัดทำเป็นหลักสูตร และ			6. แหล่งท่องเที่ยว มี อุปกรณ์การท่องเที่ยวจำนวน เพียงพอ มีการตรวจสอบ ก่อนใช้งาน และมีระบบ รักษาความปลอดภัยเช่น จัดทำป้ายเตือน ป้ายสื่อ ความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้ ความรู้ กับ นักท่องเที่ยว	

องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน				
1) การจัดการด้าน อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่ง ท่องเที่ยว	2) การจัดการด้าน กิจกรรมการ ท่องเที่ยว	3) การมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยว	4) การจัดการสิ่ง อำนวยความสะดวกขั้น พื้นฐานและศูนย์การ บริการข้อมูล	5) บุคลากรและนัก สื่อความหมาย ท้องถิ่น
7 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด	5 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด
ส่งเสริมการอนุรักษ์สืบทอด ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้				
7. แหล่งท่องเที่ยว มีการเก็บ ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงตาม แผนการดำเนินงาน มีการ วิเคราะห์ประเมินผลความ พึงพอใจทั้งนักท่องเที่ยว สมาชิก กลุ่มคนในชุมชน และ การปรับปรุงแก้ไขปัญหาการ ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง			7. แหล่งท่องเที่ยว มี ศูนย์บริการ มีเจ้าหน้าที่ ประจำ ที่มีอัตราเสียดี มี ความรู้สื่อภาษาอังกฤษได้	
			8. ศูนย์บริการ มีสื่อ หลากหลายประเภทในการ ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว มี การเผยแพร่ข้อมูลในด้าน ต่างๆในระดับท้องถิ่น หรือ ระดับประเทศผ่านเว็บไซต์ทั้ง ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ มีแผนที่ หรือข้อมูลการ เดินทางเข้าถึงชุมชนที่ชัดเจน	

ตัวชี้วัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิง
สร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ที่ผ่านการสังเคราะห์
ผู้วิจัยได้นำไปวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบ

การท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน มีขั้นตอน
การวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิง
สร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ดังแสดงในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

บริบทชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลุ่มชุมชนต้นแบบ กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา ได้จากชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว ที่ได้รับการคัดเลือกจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ ในโครงการเที่ยวหลากหลายสไตล์ภาคเหนือ (Miracle Lanna) ปี พ.ศ.2555 และจากโครงการท่องเที่ยวสุขชีวีชุมชน เป็นโครงการพัฒนาต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน ร่วมกับคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสมาพันธ์การแพทย์แผนไทยล้านนา กลุ่มชุมชนต้นแบบประกอบด้วย

1. ชุมชนบ้านปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ท่องเที่ยวต้นแบบเชิงวัฒนธรรม
2. ชุมชนบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ท่องเที่ยวต้นแบบเชิงนิเวศ
3. ชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ท่องเที่ยวต้นแบบเชิงนิเวศ
4. ชุมชนบ้านทาเก๋ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ท่องเที่ยวต้นแบบเชิงสุขภาพ
5. ชุมชนบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ ท่องเที่ยว

ต้นแบบเชิงนิเวศและท่องเที่ยวต้นแบบเชิงสุขภาพ ทั้ง 5 ชุมชน มีประวัติและความสำคัญโดยสรุป ดังนี้

1) ชุมชนบ้านปงสนุกตำบลเวียงเหนือ

อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองเขลางค์(ลำปาง) อดีตเรียกว่า “บ้านเวียงเหนือ” ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตก ของแม่น้ำวัง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบตอน เป็นดินเหนียวปนทราย เป็นที่ราบสูง ๆ ต่ำ ๆ ชุมชนบ้านปงสนุก มีวัดปงสนุกเป็นศูนย์กลาง ของเมือง เป็นวัดสำคัญคู่กับจังหวัดลำปางมาช้านาน พบหลักฐานการสร้างวัด สมัยพระเจ้าอนันตยศ ราชบุตรของพระนางจามเทวีแห่งหริภุญไชย (ลำพูน) เสด็จมาสร้างเขลางค์นคร (ลำปาง) วัดปงสนุก มีชื่อเรียกหลายชื่อคือ วัดศรีเชียงภูมิ,วัดศรีจอมไคล,วัดดอนแก้ว,วัดพายว(พะเยา) และวัดปงสนุก หรือวัดปงสนุกเหนือ จากประวัติศาสตร์พบว่า เป็นชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การอพยพผู้คนในเหตุการณ์ช่วงปี พ.ศ. 2346 ในสมัยรัชกาลที่ 1 พระยาภาวโลหะเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ยกทัพขับไล่พม่าที่เชียงแสน ในครั้งนั้นได้กวาดต้อนชาวบ้านปงสนุก จากเมืองเชียงแสน มาตั้งถิ่นฐานที่เมืองลำปาง ชาวปงสนุกจากเชียงแสน และชาวพะเยา รำลึกถึงบ้านเกิดจึงได้อาณาเขต และชื่อบ้านมาเรียก จึงเป็นที่มาของชื่อวัดปงสนุก ในปีพ.ศ. 2535 เทศบาลได้ตั้งชุมชนขึ้นภายหลังได้มีการขยายเขตชุมชนให้กว้างขึ้นจึงเรียกว่า “ชุมชนบ้านปงสนุก” ต่อมาได้มีการแบ่งวัดเป็นวัดปงสนุกด้านเหนือ และวัดปงสนุกด้าน

ได้ ปี พ.ศ. 2429 ได้มีการบูรณะครั้งใหญ่ นาย อนุกุล ศิริพันธุ์ สมาชิกเทศบาลนครลำปางและ อดีตประธานชุมชนบ้านปงสนุกเหนือ เล่าถึงแรงบันดาลใจของชุมชนที่ต้องออกมาบูรณะเจดีย์ และวิหารพระเจ้าพันองค์ ว่า เนื่องจากพระเจดีย์ มีอายุเก่าแก่เท่าๆ กับดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ คือกว่า 500 ปี วิหารพระเจ้าพันองค์ ซึ่งเป็น สถาปัตยกรรมเก่าแก่รวบรวมไว้ทั้งงานด้าน จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ผสมผสานระหว่างไทย จีน พม่า ซึ่งมีเพียงแห่งเดียวของประเทศ ได้เริ่ม ทรุดโทรมลงตามกาลเวลา ประกอบกับช่วงปี พ.ศ. 2548 มีนักท่องเที่ยวทั้งต่างชาติ คนไทย และกลุ่มนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้ามาค้นคว้าหาข้อมูล ทางประวัติศาสตร์ ของ วัดจำนวนมาก ทำให้ทางวัดปงสนุกได้ตัดสินใจ ส่งเรื่องให้กรมศิลปากรพิจารณา เพื่อจัดทำ โครงการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมวิหารพระเจ้าพันองค์ ซึ่งก็ได้รับความอนุเคราะห์ จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามา ช่วยเหลือ ทางชุมชนได้ใช้กิจกรรมด้านศาสนา เป็นตัวชูโรง เพื่อให้ได้ทั้งพลังชุมชนและปัจจัยที่ ได้มาในการบูรณะดังกล่าว

ปัจจุบัน “วัดปงสนุก” ได้กลายเป็น แหล่งรวมของสิ่งสำคัญหลายอย่าง ที่ทรงคุณค่า ทางด้านศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม มากมาย อาทิ พระพุทธรูปไม้ เสาหงส์ ชุ่มประตู่โขง ภาพ พระบฏ เขียนเรื่องพระเวสสันดร บนผ้า และ กระดาษสา หีบธรรมโบราณ และธงช้างเผือก ขนาดใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งทางวัดได้นำมา

รวมไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ นอกจากนี้ยังมีเจดีย์วิหาร พระนอน วิหารพระเจ้าพันองค์ วิหารโรงทรง จิตรมุข ที่มีรูปแบบงดงาม ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรม ระหว่าง ลานนาไทย พม่า และจีน ที่ยังคง เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวของไทย ทำให้ “โครงการอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมวิหารพระเจ้าพันองค์” วัดปงสนุก ด้านเหนือ ได้รับคัดเลือกจาก 45 โครงการ ใน 13 ประเทศ ด้านการอนุรักษ์มรดกทางด้าน วัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มีการ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม-สถาปัตยกรรมเก่าแก่ ที่ เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศ ให้ได้รับ รางวัล Award of Merit จากโครงการ 2008 Asia-Pacific Heritage Award for Cultural Heritage Conservation จาก องค์ ก า ร UNESCO นับว่าเป็นความภูมิใจอย่างยิ่ง ของคน ไทยทั่วประเทศ ที่จะร่วมกันอนุรักษ์รักษามรดก ทางวัฒนธรรม แห่งนี้ให้อยู่คู่กับประเทศไทย สืบไป (เปิดตำนาน “วัดปงสนุก” แห่งลำปาง, 2551)

2) ชุมชนบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง บ้านสามขา เป็น หมู่บ้านเล็ก ๆ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง ก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2300 มีพื้นที่ 13,667.78 ไร่ อยู่ห่างจากตัวเมือง ลำปาง ประมาณ 45 กิโลเมตร ตั้งอยู่ท่ามกลาง หุบเขา และห่างไกลจากความเจริญ แต่เดิม ชาวบ้านพึ่งพิงป่า พึ่งพาซึ่งกันและกัน ผลผลิต บางอย่างที่ได้มา เหลือกก็แจกจ่ายเพื่อนบ้าน

ในช่วงปี พ.ศ. 2501-2503 การเปิดสัมปทานป่าไม้ ส่งผลให้เกิดความแห้งแล้ง ในพื้นที่การเกษตรชาวบ้านต้องบุกกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ประกอบกับไม่มีการวางกฎระเบียบการใช้ น้ำ ทำให้แหล่งน้ำหลายแห่งแห้งขอดตั้งนั้นในปี พ.ศ. 2521 ชาวบ้านจึงได้ร่วมกัน ทำประปาภูเขาจากแหล่งน้ำห้วยแม่อิง จากนั้นก็ช่วยกันสร้างระบบประปาไม้ไผ่ในปี พ.ศ. 2522 "ประปาไม้ไผ่" ได้กลายเป็นต้นแบบงานประปาธรรมชาติให้กับหลายชุมชน รวมทั้งรูปแบบ การบริหารจัดการน้ำ แต่ยังมีปัญหาไฟป่า ลำห้วยแห้ง ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้าเฝ้า พระบาทสมเด็จพระปรมินมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงขณะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจึงได้กราบทูลปัญหาเรื่องความแห้งแล้ง พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้กรมชลประทานเร่งให้ความช่วยเหลือ ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 กรมชลประทาน ก็เข้ามาจัดการสร้างอ่างเก็บน้ำ เพื่อเก็บน้ำจากห้วยแม่อิง นอกจากนั้น ยังเกิดปัญหาหนี้สินครัวเรือน คนในชุมชนเมื่อรับสิ่งแปลกใหม่ตามกระแสการเปลี่ยนแปลง ของสังคมภายนอก ทำให้มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ไม่รู้จักคุณค่าของทรัพยากรใช้อย่างสิ้นเปลือง ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สิน จึงได้หันกลับมาคิดไตร่ตรอง วิถีชีวิตของตนเองเสียใหม่ โดยเริ่มมีการศึกษา การวิจัย หยิบยกปัญหาของคนในชุมชนมาหาทางแก้ไข ช่วงที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ เมื่อปี พ.ศ. 2541 ชาวบ้านพบว่า แต่ละครอบครัวไม่มีการออมเลย จึงร่วมกันจัดตั้ง

กองทุนออมทรัพย์ ของหมู่บ้าน โดยมีเงินเริ่มแรก 15,000 บาท และนำไปปัญหาไปหารื้อกับ ศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียน ลำปาง เพื่อวางแผน ปฏิบัติจัดการ ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 มีการทำแผนแม่บท ของชุมชน ทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในปี พ.ศ. 2543 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เข้ามาเรียนรู้ เรื่องการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน พบว่าบ้านสามขาเป็นต้นแบบแห่งแรก ในหมู่บ้านทางภาคเหนือ ที่ประสบความสำเร็จ ในการปฏิบัติตามแผนแม่บทชุมชนที่วางไว้ สามารถแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนได้ และเข้าใจหลักการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงขอเข้ามาทำวิจัยร่วมกับชาวบ้านเรื่อง "การจัดการหนี้สินชุมชนบ้านสามขา" และ "การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมีส่วนร่วม" งานวิจัยนี้กลายเป็นผลงานรางวัลดีเด่นในปี พ.ศ. 2546 อย่างไรก็ตาม แม้ชาวบ้านจะแก้ปัญหาหนี้สินในชุมชนได้ แต่ปัญหาความแห้งแล้ง และไฟป่าที่เกิดขึ้น เป็นประจำยังแก้ไขไม่ได้ ในปี พ.ศ. 2544 อ่างเก็บน้ำที่ชลประทานมาสร้าง เมื่อปี พ.ศ. 2527 กลายเป็นอ่างว่างเปล่า และพบว่าการนำความรู้จากห้วยฮ่องไคร้ มาใช้ในพื้นที่ ไม่ได้ผล เพราะสภาพพื้นที่ต่างกัน การทำฝายชั้นเดียว สู้งแรงน้ำ ในช่วงน้ำหลากไม่ได้ จสอ.ชัย วงศ์ตระกูล หนึ่งในคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านสามขา พร้อมด้วยชาวบ้าน หาทางแก้ไข โดยเริ่มสำรวจสภาพป่าต่าน้ำ ทางน้ำ และได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะต้องทำ "ฝายไส้โก" ซึ่งเป็นฝายธรรมชาติขนาดเล็กๆ ตาม

เส้นทางน้ำตั้งแต่บนยอดเขา ดักทางน้ำเส้นต่างๆ ที่ไหลในป่า แล้วค่อยมาทำฝายใหญ่ ปรากฏว่าได้ผล ฝายไล่ไถ่เหล่านี้ยังช่วยให้ดิน ในป่าชุ่มชื้น ป้องกันไฟป่าได้อีกด้วย กลายเป็นหมู่บ้านที่มีฝายชะลอน้ำและดักตะกอน กระจายอยู่ทั่วผืนป่า ต่อมาได้มีการตั้งคณะกรรมการป่าโดยมีกำหนดกฎระเบียบ การจัดการป่า และเหมืองฝาย แบ่งเขตป่าเป็น 3 โซนเพื่อบริหารจัดการป่าต้นน้ำที่ครอบคลุมพื้นที่กว่า 15,000 ไร่ คือโซน ก) เป็นป่าอนุรักษ์ในพื้นที่ป่าต้นน้ำพื้นที่ 12,000 ไร่ โซน ข) เป็นป่าที่อนุญาตให้ใช้ไม้ปลูกบ้านเรือนได้ตามความเหมาะสม มีพื้นที่ 2,800 ไร่ โซน ค) เป็นป่าหัวไร่ปลายนา ชุมชนใช้ไม้ทำฟืน มีพื้นที่ 300 ไร่เศษ ใน ปี พ.ศ. 2548 เครือปูนซิเมนต์ไทย (SCG) ได้ทราบถึงความสำเร็จของบ้านสามขาในการจัดการน้ำ จึงเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้การสนับสนุนค่าอาหารและอุปกรณ์การทำฝาย ความสำเร็จนี้ทำให้ชุมชนบ้านสามขา เป็นหมู่บ้านต้นแบบของการจัดการทรัพยากรน้ำและเริ่มมีผู้เข้ามาขอแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ปัจจุบันบ้านสามขามีฝาย รอบบริเวณป่า มีน้ำใช้ตลอดปี มีสัตว์ป่ากลับมาอาศัย มีอาหารจากป่า มีรายได้เสริมจากการหาของป่า เยาวชนออกไปสร้างเครือข่าย เผยแพร่การทำงานไปสู่ชุมชนรอบนอก และมีผู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงาน ทั้งเรื่องการทำฝาย การเกษตรปลอดสารเคมี และการทำปุ๋ยอินทรีย์ ระบบการใช้ประปาภูเขา มีกลุ่มกองทุนต่างๆ เช่นกลุ่ม

สัจจะออมทรัพย์ กองทุนช่วยเหลือผู้สูงอายุ กองทุนแม่บ้าน กองทุนอนุรักษ์ป่า กองทุนกลุ่มเลี้ยงวัว เพื่อจัดสรรรายได้ช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกในกองทุน (อนุวงศ์ แซ่ตั้ง, 2551)

3) ชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน หมู่บ้านทาป่าเปา ได้แยกตัวมาจากบ้านทาปลาดุก เป็นหมู่บ้านของชาวยอง คนในหมู่บ้าน ส่วนหนึ่งมีเชื้อสายชาวไทลื้อ จากเมืองสิบสองปันทนา บรรพบุรุษของหมู่บ้านมาจากเมืองยอง ได้พากันมาปลูกสร้างบ้านเรือน อยู่ริมลำน้ำแม่ทา และลำห้วยทรายขาวหลวง มีต้นไม้มากมายจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านทาป่าเปา มีภษาชาวยองเป็นเอกลักษณ์ เห็นได้จากที่คนเฒ่าคนแก่ ของท้องถิ่นยังใช้ภาษาหลวย หรือภาษาลื้อกันอยู่ มีความยึดมั่นในพุทธศาสนาที่น้อมนำมาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนาและสวนลำไย ป่าชุมชนห้วยทรายขาวนั้นมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 11,000 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนอำเภอมะนัง ส่วนหนึ่งติดต่อกับอุทยานแห่งชาติขุนตาน พื้นที่เป็นทั้งภูเขาและดอย แบ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ 8,000 ไร่ และป่าใช้สอย 3,000 ไร่ มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะไม้มีค่า เมื่อความเจริญเข้าถึง ความต้องการเงินทองเพื่อเลี้ยงชีพ ชาวบ้านได้นำเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้อย่างมากมาย มีการตัดไม้ทำลายป่า ถางป่า เพื่อทำไร่อ้อยปลูกพืชเศรษฐกิจ บวกกับการทำสัมปทานป่าทั้งไม้พื้นสำหรับรถจักรไอน้ำ และไม้หมอนรถไฟ ทำให้ผืน

ป่าลดจำนวนลงไปมาก มีการใช้ปุ๋ย และสารกำจัดแมลงในปริมาณสูงมาก จนดินและน้ำเสื่อมสภาพ มีการลักลอบตัดไม้อย่างต่อเนื่อง จนผืนป่ากว่าหมื่นไร่แทบโล่งเตียน ป่าไม้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เริ่มกลายเป็นพื้นที่แห้งแล้ง ประกอบกับดินฟ้าอากาศ ที่แปรปรวน ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ส่งผลให้ผลผลิตลดลง ชาวบ้านขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ ภัยธรรมชาติ ความแห้งแล้ง ความยากจน และหนี้สิน ทำให้หนุ่มสาวทิ้งถิ่นออกไปหางานทำข้างนอก ผู้นำชุมชน จึงต้องลุกขึ้นมาสร้างแนวคิดใหม่ให้คนในชุมชน เกิดความคิด ที่อนุรักษ์ป่าไม้ คุณไพบูลย์ จำหงษ์ ปรานษ์ชาวบ้าน และอดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านทาป่าเปา ผู้ซึ่งริเริ่มการจัดการป่าชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ เมื่อปี พ.ศ. 2537 เริ่มจากการจัดตั้งกฎระเบียบการใช้ป่า กำหนดกิจกรรมฟื้นฟูเดินสายขอรับรองพูดคุยกับชาวบ้าน ที่ยังแผ้วถางรุกป่า เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ จนถึงใช้มาตรการห้ามปรามชาวบ้าน ที่มีอาชีพรับจ้างนายทุนตัดและซักลากไม้ ผนวก เพื่อสร้างความเข้าใจ ให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร มีการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ป่าชุมชนให้ชัดเจนขึ้น มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครลาดตระเวนป่า ออกปฏิบัติงานเดือนละ 1 ครั้ง และนักสังเกตการณ์รายวัน เป็นชาวบ้านที่เข้าไปเก็บของป่า รวมทั้งการหาแนวทางในการสร้างอาชีพเสริม ให้กับผู้เสียประโยชน์ ด้วยการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีเงื่อนไขจะร่วมรักษาป่า ซึ่งเริ่มทำมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 แต่เป็นรูปธรรมจริงจังในปี พ.ศ. 2537 ได้

แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือป่าอนุรักษ์กับป่าใช้สอย โดยไม่อนุญาตให้ตัดไม้ นอกจากให้เก็บผลผลิตจากป่าได้ เช่น เห็ดถอบ เห็ดเผาะ หน่อไม้สมุนไพร สร้างความตระหนักของคุณค่าจากผืนป่า มีการจัดการสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ ส่วนเยาวชนในหมู่บ้านเริ่มบทบาท ด้วยการร่วมกันตั้งกลุ่มเยาวชน อนุรักษ์ทรัพยากรป่า ทำหน้าที่ช่วยดูแล พร้อมศึกษาหาความรู้ ส่วนโรงเรียนในหมู่บ้านได้ใช้ป่าช่วยทรายขาว เป็นแหล่งเรียนรู้ ห้องเรียนธรรมชาติสร้างสำนึกให้เด็กๆ ได้ตระหนักเรื่องคุณค่าของป่าอันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและสิ่งแวดล้อม กลุ่มเยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้กับกลุ่มหมอยาพื้นบ้าน มีการแปรรูปสมุนไพรเป็นสินค้าของหมู่บ้าน เช่น ยาหอม ยาหม่อง เป็นต้น และยังมีการแพทย์แผนโบราณที่ชุมชนยังคงสืบทอดไว้อยู่ ได้แก่ การนวดแบบตอกเส้น

ปัจจุบันหมู่บ้านทาป่าเปา มีชุมชนต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานเกี่ยวกับแนวคิดและแนวทางในการอยู่ร่วมกันของป่า-ชุมชน และความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงไก่บนบ่อปลาตก การเลี้ยงกบ แปลงนาสาธิต แปลงปลูกผักเกษตรปลอดสารพิษ ซึ่งมีทั้งผักเพื่อการบริโภค และพืชสมุนไพรต่างๆ การเพาะเห็ดหมู่บ้านทาป่าเปายังเปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตโดยการเปิดบ้านเป็นโฮมสเตย์ให้ผู้สนใจได้เข้าพัก และได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2549 (รางวัลลูกโลกสีเขียว, 2545)

4) ชุมชนบ้านทาปู่ อ.แม่ทา จ.ลำพูน
บ้านทาปู่ ก่อตั้ง เมื่อปี พ.ศ. ใด ไม่แน่ชัด โดยการรวมตัวกันของชาวบ้านที่อพยพครอบครัวมาตั้งแหล่งทำมาหากินเรื่อย ๆ เพราะถูกภัยธรรมชาติรุกราน จนอพยพมาอยู่ที่ปัจจุบัน ภูมิประเทศบ้านทาปู่ เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่เหนือสุดของอำเภอแม่ทา ติดกับ ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางจากอำเภอแม่ทา ถึงบ้านทาปู่ ประมาณ 18 กิโลเมตร (สำนักงานเทศบาลตำบลทาปลาดุก, 2559) บ้านทาปู่ เป็นชุมชนต้นแบบ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ที่ได้รับการคัดเลือกและพัฒนาให้เป็น 1 ใน 4 หมู่บ้านต้นแบบ จาก 4 จังหวัดภาคเหนือตอนบน (จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน) โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ (หน่วยงานกระทรวงสาธารณสุข) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สมาพันธ์การแพทย์แผนไทยล้านนา ธกส.จังหวัดลำพูน และ สสส.

ชุมชนบ้านทาปู่ จังหวัดลำพูน มีความน่าสนใจในด้านเกษตรผสมผสาน และวิถีชีวิตที่พอเพียง คุณค่าชีวิต จากสุขภาพพอเพียง มีพื้นฐานแห่งการมีสุขภาพพอเพียง พัฒนาอย่างเป็นองค์รวม เชื่อมโยงกันอย่างสมดุลสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนในระดับท้องถิ่น ยึดหลักการพัฒนายั่งยืน และน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้พื้นที่ของชุมชนจะเน้น

การเกษตรด้วยการปลูกข้าวโพดอ่อน เลี้ยงโคนมเป็นหลัก โดยภายในชุมชนประกอบด้วยฐานการเรียนรู้ จำนวน 9 ฐาน ได้แก่ 1. OTOP 2. อาหารปลอดภัย 3. ธนาคารชุมชน 4. พลังงานทดแทน 5. Home Stay 6. บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 7. ป้องกันภัย 8. ป่าชุมชน และ 9. นวดเพื่อสุขภาพ อันเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการจัดการระบบสุขภาวะชุมชนที่ดี เหมาะสำหรับผู้สนใจการศึกษาและการสัมผัสวิถีชุมชนเกษตรกรรมที่เข้มแข็ง รวมถึงการได้สัมผัสกับวิถีสุขภาพพอเพียง นอกจากนี้ยังมีการเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปได้เยี่ยมชมสัมผัสวิถีธรรมชาติอย่างแท้จริง

5) ชุมชนบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ บ้านแม่กำปอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่หมู่บ้านทั้งหมดประมาณ 6.22 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,887.50 ไร่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,300 เมตร สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ดอน (Upland Area) บ้านแม่กำปองห่างจากตัวอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร และระยะทางห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 50 กิโลเมตร บ้านแม่กำปอง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง ที่นับถือศาสนาพุทธอพยพ มาจากอำเภอดอยสะเก็ด ไม่มีที่ดินทำกิน จึงอพยพขึ้นมา อาชีพหลักของชาวชุมชนบ้านแม่กำปองคือ การทำเหมือง (ชา) อาชีพรองคือ การปลูกกาแฟ ค้าขาย และรับจ้าง ลักษณะทางสังคมอยู่กันแบบพึ่งพาเหมือนญาติพี่

น้อง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งกันและกัน มีความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ เคารพในกฎ ระเบียบ กติกาของชุมชน และสมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนใน ทุกรูปแบบ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ของบ้านแม่กำปองจะตั้งเรียงรายในหุบเขา และสองฝั่งของลำห้วย สภาพทั่วไปของชุมชนรายล้อมไปด้วยภูเขา มีไร่ชา กาแฟ และมีน้ำตก และป่าที่อุดมสมบูรณ์ (ดอยม่อนล้าน) ด้วยสภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านแม่กำปองที่ตั้งอยู่ในหุบเขา ท่ามกลางภูเขาล้อมรอบแทบทั้งสี่ด้าน ทำให้หมู่บ้านแม่กำปองมีอากาศเย็นสบาย ค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ หลากหลายทางชีวภาพของพืชพรรณตามธรรมชาติ มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ มีดอกไม้สีเหลือง-แดง ขึ้นบริเวณใกล้ๆ ลำห้วยตลอดแนว ชาวบ้านเรียกดอกไม้นี้ว่า ดอกกำปอง รวมกับมีแม่น้ำไหลผ่านหมู่บ้าน จึงรวมเรียกว่า "แม่กำปอง" ซึ่งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านสามารถเดินทางได้สะดวกในทุกฤดูกาล ก่อนที่จะมาเป็นหมู่บ้านต้นแบบการท่องเที่ยว พ่อหลวงจิรเมศร์ ขจรรัตนภิรมย์ (พรหมินทร์ พวงมาลา) อดีตผู้ใหญ่บ้านแม่กำปอง ได้มีความสนใจ และได้ไปดูงานในพื้นที่ต่างๆ หลายพื้นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนที่จัดโดยภาครัฐ จึงมีความคิดอยาก ให้มีเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากเห็นว่า ที่หมู่บ้านมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ จึงมีการพูดคุยปรึกษากันระหว่างกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน

ได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ให้ร่วมกันพัฒนา น้ำตก และบริเวณหมู่บ้าน ให้สะอาด จากนั้นจึงเริ่มมี การจัดประชุมชาวบ้าน ทำเวทีชาวบ้าน ให้มีการจัดตั้งเป็น หมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในลักษณะของ Homestay ขึ้น โดยเริ่มเปิดดำเนินการเป็นทางการในวันที่ 10 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2543 ปัจจุบันมีบ้านที่สามารถให้บริการในลักษณะของ Homestay เป็นหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกให้เป็น หมู่บ้าน OTOP Village Champion

กิจกรรมในชุมชนบ้านแม่กำปอง มีทั้งการท่องเที่ยววิถีชีวิตของชุมชน ดูการเก็บใบชา ใบเมี่ยง การทำเมี่ยง การทำสมุนไพร การปลูกกาแฟ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน การแสดงฟ้อนหรือการแสดงดนตรีพื้นเมือง รวมทั้งในตอนเช้าก็จะมีการทำบุญตักบาตรร่วมกับเจ้าของบ้านอีกด้วย ทางด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ภายในหมู่บ้านก็ยังมี "น้ำตกแม่กำปอง" ซึ่งมีสายน้ำไหลตลอดทั้งปี มีความสูง 7 ชั้นด้วยกัน บนชั้นที่ 7 มีแอ่งน้ำสามารถลงเล่นน้ำได้ นอกจากนั้นก็ยังมีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ทั้งระยะใกล้และไกล โดยระยะใกล้นั้นจะสามารถเดินขึ้นถึง "ดอยม่อนล้าน" ยอดเขาที่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,700 เมตร บนยอดดอยม่อนล้าน ก็ยังมีสวนสน สวนสมเด็จย่า และลานของศูนย์พิทักษ์ป่าซึ่งสามารถกางเต็นท์พักแรมชมบรรยากาศ บนยอดดอยได้ สามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้ทั้ง 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง (ผู้จัดการออนไลน์, 2556)

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

ประเทศไทย มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายแตกต่างกันไปเช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ เชิงวัฒนธรรม เชิงหัตถกรรม ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ที่ได้ทำการศึกษา และพัฒนาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ บ่งบอกให้เห็นถึง คุณลักษณะสถานภาพ การจัดการการท่องเที่ยวโดยรวมของชุมชนทุรูปแบบการท่องเที่ยว ภายในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง และสามารถบอกทิศทางการ

พัฒนา หรือการดำเนินกิจกรรม ไปถึงจุดใดบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายแค่ไหน โดยการนำข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เป็นอยู่ ของชุมชนมาสัมพันธ์กัน สะท้อนให้เห็นสภาพการณ์ในปัจจุบัน และความเป็นไปได้ในอนาคต ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ดังนั้นศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ด้วย ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนทั้งหมด 5 องค์ประกอบ และ 28 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 2.

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว ด้วยตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์
อย่างยั่งยืน

องค์ประกอบและตัวชี้วัด การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน				
1) การจัดการด้านอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว/ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว	2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	4) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานและศูนย์บริการข้อมูล	5) บุคลากรและนักสื่อสารความหมายท้องถิ่น
7 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	5 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	6 ตัวชี้วัด
1. มีความปลอดภัย (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	1. กิจกรรมเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (เป็น) (เป็น) (เป็น) (เป็น) (เป็น)	1. มีการตั้งศูนย์บริการโดยชุมชนและมีกลุ่มเครือข่ายองค์กรทั้งภาครัฐ/เอกชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	1. มีการจัดระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	1. มีการยกย่องให้เกียรติบุคคลตัวอย่างของชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)
2. มีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	2. กิจกรรมไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (ไม่) (ไม่) (ไม่) (ไม่)	2. ชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและมีจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (ไม่) (มี) (มี)	2. มีการจัดระบบของเสียการทิ้งขยะน้ำเสีย (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	2. มีการส่งเสริมเยาวชนในชุมชนเป็นนักสื่อสารความหมายท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)
3. มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	3. เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัย (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	3. มีระบบบัญชีและการเงินที่ชัดเจน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (ไม่) (มี) (มี)	3. มีแนวทางในการใช้พลังงานอย่างประหยัดหรือพลังงานทางเลือก (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	3. ให้โอกาสแก่เยาวชนผู้สูงอายุคนพิการมีส่วนร่วมในกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (ไม่) (มี) (มี)
4. มีการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่/ช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่และมีมาตรการจัดการนักท่องเที่ยว (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	4. มีการกำหนดกฎเกณฑ์กิจกรรมการท่องเที่ยว (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	4. มีการฝึกสอน/ส่งเสริมให้ใช้/ใช้ผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบและภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	4. อาหารทำจากวัตถุดิบในท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	4. มีการพัฒนา/อบรมชุมชนพนักงาน และผู้ประกอบการ อย่างต่อเนื่อง (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)
5. มีระยะเวลา/บุคลากรในการสืบถอดภูมิปัญญา (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)		5. ชุมชนมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (ไม่) (มี)	5. บริเวณที่พักบ้านมีความแข็งแรง/สะอาด/ปลอดภัยทั้งถนนอุปกรณ์จำเป็นพื้นฐานมีความสะอาดและเพียงพอ (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (-) (มี) (มี) (มี) (มี)	
6. มีการรวบรวมบันทึกวิถีชีวิตภูมิปัญญา หรือวัฒนธรรม ประเพณีและสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (ไม่) (มี) (มี)			6. อุปกรณ์การท่องเที่ยวมีจำนวนเพียงพอตรวจสอบก่อนใช้งานและมีระบบรักษาความปลอดภัย (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (ไม่) (มี) (มี)	
7. มีการศึกษาวิจัยประเมินผลความพึงพอใจนักท่องเที่ยวและชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (ไม่) (มี)			7. มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มีความรู้สื่อภาษาอังกฤษได้ (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (ไม่) (มี)	
			8. ศูนย์บริการมีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูล (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	

หมายเหตุ ชุมชนที่ (1) หมายถึง บ้านปงสนุก จังหวัดลำปางชุมชนที่ (2) หมายถึง บ้านสามขา จังหวัดลำปาง ชุมชนที่(3) หมายถึงบ้านทาป่าเปา จังหวัดลำพูน ชุมชนที่ (4) หมายถึง บ้านทาทุ่ง จังหวัดลำพูน ชุมชนที่ (5) หมายถึง บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่

จากการสำรวจศักยภาพชุมชน ต้นแบบการท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง และการนำองค์ประกอบตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน มาใช้ในการวิเคราะห์ พบจุดเด่นและจุดด้อยดังนี้ **ชุมชนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง** ที่ตั้งของชุมชนบ้านปงสนุก เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตเมือง ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยว จึงเป็นทั้งข้อได้เปรียบ และข้อเสียเปรียบ แม้วัดปงสนุก มีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น มีความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว ทั้งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีสะดวกสบาย ระบบสาธารณูปโภค มีความพร้อมตลอดจน มีนักวิชาการเข้ามาศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีผู้ ที่มีความรู้เฉพาะทาง มาให้ความช่วยเหลือในการรวบรวมบันทึกระยะเวลา/ยุคสมัย ของแหล่งท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจน มีการสืบทอดภูมิปัญญาวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลัง แต่เนื่องจาก ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในชุมชน ที่อยู่ในเขตเมือง แหล่งท่องเที่ยวจึงมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนน้อยลง แม้กิจกรรม จะเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน แต่การมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวของคนในชุมชนมีน้อย เนื่องจากความเจริญในเมืองได้เข้ามาแทนที่ วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเกือบทั้งหมด คน

ส่วนใหญ่ที่อาศัยในชุมชนจะประกอบอาชีพเช่นเดียวกับคนที่อาศัยในเขตเมืองโดยทั่วไป ดังนั้นรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยว จึงไม่ได้กระจายสู่ชุมชน ตรงกันข้ามกับ **ชุมชนบ้านทาป่าเปา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน** ถึงแม้จะมีความเจริญเข้ามาสู่ หมู่บ้านเนื่องจากการเดินทางที่สะดวกปลอดภัย ระยะทางจากถนนใหญ่ ซึ่งเป็นเส้นทางการเชื่อมต่อจากจังหวัดลำปางไปจังหวัดเชียงใหม่ เชื่อมเข้าไปในตัวหมู่บ้านเพียง 16 กิโลเมตร แต่คนในชุมชน ยังพยายามรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ เพื่อจะคงสภาพ การเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตามวิถีชีวิตชุมชน เนื่องจากยังมีรายได้จากการจัดการการท่องเที่ยว แต่เป็นเพียงกลุ่มหนึ่งของคนในชุมชน ซึ่งบางกลุ่มไม่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว ดังนั้นรายได้ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวจึงไม่มีการกระจายอย่างทั่วถึง ทั้งที่บ้านทาป่าเปา เคยเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ที่มีมาก่อนชุมชนอื่นๆ จากการบุกเบิก ของผู้นำที่มีความเข้มแข็ง วิสัยทัศน์กว้างไกล มีความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 จนเป็นต้นแบบแนวความคิดการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ผืนป่าทุกรูปแบบ คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในถิ่นฐาน สามารถพึ่งพาตนเอง และเชื่อมั่นในศักยภาพของตน จนเกิดเป็นการ

ท่องเที่ยวชุมชน และยังถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆให้กับชุมชนอื่นๆ เช่น **ชุมชนบ้านทาภู่อ.แม่ทา จังหวัดลำพูน** เป็นหมู่บ้าน มีที่ตั้งอาณาเขตอยู่ติดกับบ้านท่าปาเปา โดยมีพ่อหลวงอดิศรมิพนัสสีก ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเป็นผู้นำแนวความคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยว จากผู้นำบ้านท่าปาเปาคุณไพบูลย์ จำหงส์ และจากที่อื่นๆ มาศึกษาแนวทางสร้างเสริม กระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่ร่วมกัน เน้นให้คนชุมชนใช้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเรียบง่าย มีสภาพแวดล้อมอย่างอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น สร้างสรรค์ให้เกิดกิจกรรม ที่นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วม เกิดความประทับใจ จนกลายมาเป็นหมู่บ้านต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง คนในชุมชน จึงมีความศรัทธาเชื่อมั่น ในผู้นำที่มีการวางแผน การจัดการระบบการบริหารการเงิน และมีการจัดสรรเงินเข้ากองทุน เพื่อช่วยเหลือกลุ่มต่างๆในชุมชนอย่างชัดเจน นอกจากนั้นคนในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีอัธยาศัยที่ดี เป็นที่ประทับใจต่อผู้มาเยือน เช่นเดียวกับ **ชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง** มีกลุ่มผู้นำ ที่มีความเข้มแข็งอดทน เช่น พ่อหลวงจำนงค์ จันทรหอม อดีตผู้ใหญ่บ้าน และ พ่อหลวง บุญเรือน เฒ่าคำ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน พร้อมทั้งครอบครัว จสอ.ชัย วงศ์ตระกูล ครูครู

ศรีนวล ภรรยา และบุตรสาวคุณพรนับพัน วงศ์ตระกูล คนกลุ่มนี้มีหลักการแนวความคิดเห็น ที่คล้ายคลึงกันคือ มีความรักในถิ่นฐานบ้านเกิด เป็นพลังผลักดันให้เกิดความมุ่งมั่น ในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น มาเป็นระยะเวลายาวนาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 เกิดความแห้งแล้งในพื้นที่ การเกษตร ขาดแคลนน้ำ และเกิดไฟป่า ในปี พ.ศ. 2541 อีกทั้งปัญหาน้ำล้นครวเรือน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2544 อ่างเก็บน้ำที่สร้างเกิดขึ้นเงิน ใช้ไม่ได้ การเกิดปัญหาต่างๆ เหล่านี้บวกกับความพยายามในการแก้ไข ด้วยการเรียนรู้จากความผิดพลาดต่างๆที่เกิดขึ้น เป็นตัวกระตุ้นเสริมสร้างให้คนในชุมชน มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักการเลือกตอบรับ หรือ ปฏิเสธ สิ่งที่จะเข้ามาในชุมชน ด้วยการเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ คนในชุมชน จึงรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยว จึงเป็นไปอย่างทั่วถึง การจัดการระบบการบริหารการเงิน เพื่อนำเข้ากองทุนต่างๆ มีความชัดเจนโปร่งใส อีกทั้งความโดดเด่นที่แตกต่างไปจากชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวอื่นๆ คือ มีผู้นำที่เห็นความสำคัญ ของการต่อยอดการเรียนรู้ จึงมีการส่งเสริมเยาวชนในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ ในทุกๆรูปแบบสอดแทรกเข้าไปในหลักสูตร การเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง จากอดีตจนถึงปัจจุบันในโรงเรียนระดับประถม ที่ยังมีจัดการเรียนการสอนอยู่จนถึงขณะนี้ และยังวางโครงการการอบรมการเลี้ยงดูบุตรหลาน

สำหรับผู้ปกครอง จากแนวคิดของคุณครูศรีนวล หนึ่งในกลุ่มผู้นำ ที่เน้นความสำคัญของการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชน ชุมชนบ้านสามขา จึงเป็นหมู่บ้านแห่งองค์ความรู้ ในการดำเนินชีวิต บนวิถีแห่งการพึ่งตนเอง ซึ่งองค์กรต่างๆ เข้ามาเรียนรู้ กระบวนการจัดการการดำเนินงาน ที่มีประสิทธิภาพของบ้านสามขา เพื่อใช้ในการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยมีรูปแบบความสำเร็จ จากจัดการทรัพยากรน้ำ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่นเดียวกับ ความสำเร็จในการเป็นชุมชนต้นแบบ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพของ **ชุมชนบ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่** เนื่องจาก ผู้นำชุมชน พ่อหลวงธีรเมศวร์ ขจรรัตนภิรมย์ (พรมมินทร์ พวงมาลา) อดีตผู้ใหญ่บ้านที่สามารถ ดึงเอาความโดดเด่นจากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนมาจัดสรรเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างลงตัว สามารถจัดวางรูปแบบการดำเนินชีวิต ของคนในชุมชน ให้อยู่กึ่งกลางระหว่างวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม และวิถีชีวิตแบบคนในเมืองได้อย่างเหมาะสม โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งที่เคยมา และไม่เคยมาเที่ยวชมได้อย่างต่อเนื่อง จากคุณสมบัติ ของผู้นำที่รักในการศึกษาหาความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล บุคลิกที่มีความสุขุมรอบคอบ จึงทำให้คนในชุมชนเกิดความศรัทธาในตัวผู้นำ ก่อเกิดความร่วมมือกัน ในชุมชนเป็นอย่างดี จึงเป็นเรื่องไม่ยาก ที่ผู้นำ จะวางแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว ในชุมชน

ด้านอื่นๆให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณ ที่มาจากภายนอก การกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ให้กับชุมชน และการพัฒนาผู้นำคนต่อไป

บทสรุป

การแก้ไขปัญหาอันเป็นจุดด้อย ที่เกิดขึ้นกับชุมชน หรือความสามารถ ที่จะดึงเอาจุดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่มาจัดสรรให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เป็นสิ่งที่ยาก หากไม่มีผู้นำชุมชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นผู้ชี้แนะ ชุมชนก็จะประสบความสำเร็จได้ยาก ดังนั้น ผู้นำ เป็นตัวชีวิตที่สำคัญ ซึ่งจะเห็นว่าชุมชนต้นแบบกลุ่มตัวอย่างทุกชุมชน จะมีผู้นำที่มีความสามารถ การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์ จะมีความยั่งยืนหรือไม่ ยังขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้ นำมาจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม พอเพียงตามสภาพความเป็นอยู่ ของชุมชน มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างทั่วถึง **การกระจายรายได้ จึงเป็นตัวชีวิตที่ชัดเจนอย่างหนึ่ง นอกเหนือจากการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความเข้มแข็งอดทน เสียสละ ควบคู่กับความมีคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์** นอกจากนั้นองค์กร ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวทั้งทางตรง และทางอ้อม ควรเข้ามาให้การส่งเสริมอย่างจริงจังทุกด้านโดยเฉพาะ ควรมีการจัดสรรงบประมาณเข้ามาช่วยเหลือ เมื่อพบว่าชุมชนนั้นๆมีศักยภาพ

เพียงพอในการขับเคลื่อนให้เป็นชุมชน แห่งการ
ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน เพื่อการนำ
รายได้เข้าสู่ชุมชน อันเป็นฐานเศรษฐกิจ ที่สำคัญ
ของประเทศ ดังนั้นการศึกษาศักยภาพชุมชน
ต้นแบบการท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 5
ชุมชน ที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยตัวชี้วัดการ
ท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน
สะท้อนให้เห็นสภาพการณ์จัดการและสถานภาพ
ทิศทาง ของการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน
มีชุมชนที่สามารถเสริมสร้าง ให้เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน คือ
ชุมชนบ้านทาเก๋ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน ส่วน
ชุมชนบ้านแม่กำปอง อำเภอมะนัง จังหวัด
เชียงใหม่ และ ชุมชนบ้านสามขา อำเภอมะนัง
จังหวัดลำปาง สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน เป็น
ต้นแบบชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ให้กับชุมชนการ
ท่องเที่ยวอื่นๆต่อไป หากองค์กร และผู้ที่
เกี่ยวข้อง เข้ามาให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะ

องค์กรประกอบและตัวชี้วัดทั้งหมด ผ่าน
การตรวจสอบประเมินเนื้อหาจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และการสังเคราะห์จาก
ผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่บ้านหรือกลุ่มผู้นำ จึงเป็น

องค์ประกอบและตัวชี้วัดที่มีความเหมาะสม เมื่อ
นำมาวิเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็งของชุมชน
ต้นแบบการท่องเที่ยว จะพบว่าตัวชี้วัดที่ 6 ของ
องค์ประกอบที่ 1 คือแหล่งท่องเที่ยวมีการ
รวบรวม และบันทึกเก็บรักษา ความรู้ ภูมิปัญญา
ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี เป็น
เอกสาร และรูปภาพ มีการเผยแพร่ให้ความรู้
ให้กับคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้รับทราบ
หรือ จัดทำเป็นหลักสูตร และส่งเสริมการ
อนุรักษ์สืบทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ สะท้อน
ให้เห็นว่า ไม่มีชุมชนชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว
ชุมชนใด ที่มีการจัดการตามตัวชี้วัดนี้ เนื่องจาก
คนในชุมชน ยังมีความรู้ ประสบการณ์ ไม่เพียงพอ
หรือความพร้อม ความเหมาะสมด้านเวลา ที่จะทำ
การรวบรวม บันทึก สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
แม้ว่าบางชุมชน มีการบันทึกเก็บรักษา ภูมิ
ปัญญาชุมชน แต่เป็นเพียงบางส่วน และไม่มีการ
เผยแพร่อย่างจริงจัง ส่วนตัวชี้วัดที่ 7 ของ
องค์ประกอบที่ 4 คือ แหล่งท่องเที่ยว มี
ศูนย์บริการ มีเจ้าหน้าที่ประจำ ที่มีอัธยาศัยดี มี
ความรู้สื่อสารภาษาอังกฤษได้ มีเพียงบางชุมชน
เท่านั้น ที่มีตัวชี้วัดนี้ เนื่องจาก มีผู้นำมีจบ
การศึกษาสูง ดังนั้นองค์กรที่เกี่ยวข้อง จึงควรเข้า
มาช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว
ชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- จิระนันท์ ทองสมัคร. (2556). การท่องเที่ยวสร้างสรรค์: ทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยว. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 8(2), 92-100.
- ชุกกลิน อุ่นวิจิตร. (2548). การพัฒนาชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2559 จาก readgur.com/doc/.../การท่องเที่ยวโดยชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- ธีระสิน เดชารักษ์ . (2556). การรับรู้ของนักท่องเที่ยว ความพร้อมของเจ้าของกิจกรรม และความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2559 จาก <http://www.dasta.or.th/.../1615-การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์>.
- นิสวันต์ พิษณุดำรง. (2553). ทิวทัศน์ธรรมชาติ: ชุมทรัพย์ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 47(4), 13-17.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2556). แม่กำปอง. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2560 จาก www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID...
- ภัณณิ แก้วสง่า และ นิศาชล จันทศรี. 2555. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย. *Suranaree J. Soc. Sci.*, 6(1) (June), 93-111.
- ภูริวัจน์ เดชอ้อม. (2556). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 33(2), 331-366.
- ภัสสันต์ ดินะคัต. (2559). การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์เครื่องมือของการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2559 จาก www.nuic.nu.ac.th/Upload/File/039.pdf
- รางวัลลูกโลกสีเขียว. (2545). ป่าชุมชนห้วยทรายขาว พลิกฟื้นผืนป่าด้วยวิถีศรัทธา .สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2559, จาก pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2545/community-02.html Translate this page
- วรวิทย์ อวิรุทธวรกุล. (2553). การเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 47(4), 19-24.
- วันเพ็ญ ผ่องกาย. (2549). การพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- วิจิตต์ หินแก้ว. (2553). การจัดทำตัวชี้วัดประสิทธิผลการปฏิบัติงานของทีมผู้ตรวจสอบอาคาร. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

- ศุภวรรษ เชื้อเมืองพาน. (2556). การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนกรณีศึกษาบ้านไร่กองขิงตำบลหนองควายอำเภอหางดงจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารแก่นเกษตร*, 41(1), 679-684.
- สว่างพงศ์ (2554). บทความการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.. ในการประชุมสัมมนาและงานส่งเสริมการขาย PATA Adventure Travel and Responsible Tourism Conference and Mart 2012 (AT & RTCM),. 4-7 กุมภาพันธ์ 2555. ณ เมืองพาโร ประเทศภูฏาน.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2556). *ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2557, จาก doc.qa.tu.ac.th/documente/.../Creative%20Tourism%2020%20aug%2055_spot.pdf
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2556). *หนังสือคู่มือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. 2556
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2555). *สัมมนาเชิงปฏิบัติการ. เอกสารประกอบสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน*, 27-29 มิถุนายน 2555.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย. (2551). *การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. ประชาคมวิจัย,(57), 15-21., สืบค้นเมื่อ 2 กันยายน 2559 จาก <http://www.vcharkarn.com/varicle/38304>
- สำนักงานเทศบาลตำบลทาลาดุก. (2559) *ประวัติหมู่บ้านทาภู*. สืบค้นเมื่อ 9 มกราคม 2559, จาก www.tapladuk.go.th/index.php/ประวัติหมู่บ้าน/ม-1-บ้านทาภู
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2549). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2555). *อพท.ต้น 6 ยุทธศาสตร์ ยกมาตรฐานการท่องเที่ยวยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2559, จาก www.dasta.or.th/th/ข้อบังคับ-อพท/item/538-538.
- อนุวงศ์ แซ่ตั้ง. (2551). *ชุมชนบ้านสามขา ต้นแบบ “ฝ่าย” ของคนต้นน้ำ*. สืบค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <https://pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2551/community-07.html>
- Florida, R. (2002). *The Rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.

Johnstone, J. N. (1981). *Indicators of Education Systems*. London: UNESCO.

Richards, G. (2010). Creative Tourism and Local Development. pp.78-90. In Wurzbürger, R. et al. *Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers. Worldwide*. Santa Fe: Sunstone Press.

